

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ**

**ПРОГРАМА
ФАХОВОГО ІСПИТУ
для вступу на навчання на другий (магістерський) рівень вищої освіти
за спеціальністю 053 «Психологія»**

Розглянуто та схвалено на засіданні
вченої ради Академії
«21» квітня 2023 року, протокол № 3

Чернігів – 2023

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму для проведення єдиного фахового вступного випробування на другий (магістерський) рівень вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія», що мають ступінь вищої освіти «Бакалавр» за спеціальністю 053 «Психологія» розроблено та внесено кафедрою психології Академії Державної пенітенціарної служби.

Об'єкт вивчення: психічні явища, їх виникнення, функціонування та розвиток; поведінка, діяльність вчинки; взаємодія людей у малих і великих соціальних групах; психофізіологічні процеси та механізми, які лежать в основі різних форм психічної активності.

Предмет вивчення: система психологічних знань, базових категорій і понять, закономірностей, механізмів, методологічних підходів, пояснювальних принципів, науковприкладних знань; суспільство як цілісна система, галузі соціології, методи збору, обробки, аналізу та інтерпретації соціологічної інформації, вивчення стану громадської думки.

Програма комплексного фахового вступного випробування складається з таких розділів:

- Загальна психологія
- Вікова психологія
- Психодіагностика
- Соціальна психологія
- Основи консультування
- Соціологія

Абітурієнт повинен знати:

- основні категорії, поняття, закономірності і закони загальної психології;
- зміст і особливості психічних процесів і явищ;
- головні теоретичні напрями сучасної психології
- теоретично обґрунтовані методи дослідження психічних процесів та особистості.
- основи загальної соціології, її предмет, структуру, вихідні категорії, закони та функції;
- історичний шлях розвитку світової та вітчизняної соціологічної думки;
- загальний зміст спеціальних соціологічних теорій;
- питання методології та методики проведення соціологічних досліджень.

Абітурієнт повинен вміти:

- застосовувати знання під час поясненні психологічних явищ і процесів;
- вміти виявляти, порівнювати, аналізувати, систематизувати, узагальнювати і обґрунтовувати причинно-наслідкові зв'язки у психічних явищах;
- аналізувати і розкривати закономірності розвитку психіки;
- пояснювати загальні властивості психічних процесів;
- орієнтуватися у різноманітних теоріях, критично аналізувати різні підходи до основних психологічних категорій, враховувати отримані знання в практичній діяльності;
- визначати основні властивості особистості, психологічні механізми детермінації її поведінки; враховувати індивідуальність, неповторність, внутрішній потенціал особистості;
- аналізувати специфіку соціальних та соціально-психологічних явищ і процесів у суспільстві, трудовому колективі, сім'ї;
- використовувати на практиці результати емпіричних соціологічних досліджень;
- здійснювати соціальне управління;
- діагностувати стан соціально-психологічного клімату в колективі, причини наявних конфліктів, міру використання соціальних резервів виробництва;
- використовувати соціальні технології з профорієнтації, по роботі з кадрами.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Загальна психологія

Вступ до психології. Об'єкт, предмет і завдання загальної психології. Групи психічних явищ та їх характеристика. Історичний розвиток психології як науки. Етапи становлення предмета психології. Принципи вітчизняної психології. Основні галузі психології. Наукові течії психологічної науки. Місце психології в системі наукового знання.

Методологія наукового дослідження в загальній психології. Загальне поняття про методологію, метод та методика дослідження. Методологічні принципи дослідження. Етапи психологічного дослідження та умови його проведення. Класифікація методів дослідження загальної психології. Експериментальна група і контрольна група. Перемінні фактори в експерименті. Артефакти в дослідженні.

Еволюція психіки та становлення свідомості. Виникнення психіки. Стадії розвитку психіки в філогенезі (за О.М.Леонтьєвим і К.Е.Фабрі). Психіка тварин і людини. Поняття про свідомість як вищий рівень психічного відображення і вищий рівень саморегуляції. Виникнення та розвиток свідомості. Роль праці у формуванні і розвитку свідомості людини. Структура свідомості. Несвідоме у психіці та його прояви. Основні концепції розвитку психіки людини.

Фізіологічна основа функціонування психіки. Нервова система як матеріальна основа психіки. Її функції. Структура нервової системи. Поняття аналізатора та його складові. Будова головного мозку. Структура нейрону. Теорія О.Р. Лурія про 3 функціональні блоки мозку. Локалізація основних психічних явищ людини в головному мозку. Принципи розвитку головного мозку. Умовно-рефлекторна природа психіки за І.П. Павлова. Поняття про рефлекс. Рефлекторна дуга та її складові. Функціональна система за П.К. Анохіним. Модель концептуальної рефлекторної дуги згідно Є.М. Соколова.

Відчуття. Загальне поняття про відчуття як процес відображення у мозку людини предметів та явищ дійсності. Фізіологічна основа відчуттів. Класифікація відчуттів, психологічна характеристика їх видів. Загальні властивості і закономірності відчуттів. Пороги відчуттів. Розвиток відчуттів.

Сприймання. Поняття про сприйняття як про психічний процес відображення людиною предметів та явищ в цілісності. Відмінність сприймання від відчуттів. Фізіологічна основа сприймання. Різновиди сприйняття їх психологічна характеристика. Закони сприйняття. Властивості сприймання. Ілюзії сприймання.

Пам'ять. Поняття про пам'ять, її значення. Фізіологічні основи пам'яті. Теорії пам'яті, їх характеристика. Види пам'яті. Процеси пам'яті. Запамятовування і його різновиди. Мнемотехнічні прийоми запам'ятовування. Умови ефективного запам'ятовування. Збереження і забування. Відтворення, його різновиди. Формування і розвиток пам'яті. Забування та його причини. Закономірності пам'яті. Індивідуальні особливості пам'яті.

Мислення. Поняття про мислення та його характеристика. Види мислення. Форми мислення. Етапи формування мисленнєвої дії. Мисленнєві операції. Індивідуальні особливості мислення. Поняття про інтелект. Зв'язок мислення та інтелекту. Види інтелекту.

Уява та творче мислення. Поняття про уяву та її роль у житті людини. Соціальна природа уяви. Зв'язок уяви з об'єктивною дійсністю. Види уяви (мимовільна – довільна; творча – репродуктивна; художня – технічна – наукова). Форми прояву уяви (мрії, фантазії, сновидіння, галюцинації, марення тощо). Процеси уяви. Основні етапи формування уявлених образів. Зв'язок уяви і творчості. Поняття та особливості творчого мислення.

Мова та мовлення. Поняття про мову та мовлення, їх відмінності. Зв'язок мислення та мовлення. Функції мовлення. Властивості мовлення. Види мовлення. Фізіологічна основа мовлення. Механізм вимови звуків.

Увага. Поняття про увагу, її роль та значення в життєдіяльності людини. Функції уваги. Фізіологічна основа уваги людини. Теорії уваги: моторна теорія, теорія Гебарта, Гамільтона, асоціативна теорія, теорія апперцепції, фізіологічна теорія: вчення про осередок оптимального збудження І. Сеченова, І. Павлова; теорія доміанти О. Ухтомського; теорія П. Гальперіна (увага як важлива сторона орієнтувально-дослідницької діяльності). Види уваги, їхня характеристика. Властивості уваги та особливості їхньої взаємодії. Основні критерії розвиненої уваги, шляхи та засоби її формування. Боротьба з неухважністю та відволіканням.

Емоції. Почуття. Поняття про емоції і почуття та їх роль у практичній і пізнавальній діяльності. Різниця між емоціями та почуттями. Функції емоцій. Фізіологічний механізм емоцій. Теорії емоцій. Класифікація емоцій. Вищі почуття та їх види. Поняття про емоційні стани та їх види. Емоційні риси, їх характеристика. Властивості емоцій.

Воля. Поняття про волю як психологічний феномен. Її функції. Фізіологічна природа волі. Теорії волі. Види вольових дій. Вольові якості людини: базові вольові якості (енергійність, терплячість, витримка, сміливість тощо), системні вольові якості (цілеспрямованість, наполегливість, впертість, принциповість, самостійність тощо). Аналіз складної вольової дії. Стадії прийняття вольового рішення. Порушення волі. Формування вольових якостей особистості (прийоми розвитку волі).

Психічні стани. Адаптація людини і функціональний стан організму. Поняття про психічні стани. Їх класифікація. Характеристика основних психічних станів відповідно до рівня активації організму. Загальне уявлення про адаптацію. Види адаптації. Адаптація й дезадаптація. Специфіка адаптації до психогенних факторів, дефіциту інформації, особливості адаптації людини. Управління психічним станом.

Психологічний стрес і проблема регуляції емоційних станів. Поняття про емоційний стрес. Властивості особи, що впливають на виникнення стресу. Зв'язок емоційного стресу з фізіологічним станом організму. Взаємозв'язок емоційного стресу з соціальними явищами. Регуляція емоційних станів.

Темперамент. Поняття про темперамент. Основні положення щодо проблеми темпераменту. Теорії походження темпераменту: вчення про темперамент Гіппократа-Галена; вчення про темперамент Лесгафта; типологія Е.Кречмера, концепція типів статури і темпераменту по У.Шелдону; дослідження проблеми темпераменту в працях І.П.Павлова, Небиліцина; вчення про темперамент Русалова. Фізіологічний механізм темпераменту. Основні властивості темпераменту. Типи темпераменту. Роль темпераменту в діяльності.

Характер. Загальна психологічна характеристика проблеми характеру. Фізіологічна природа характеру Зв'язок характеру й темпераменту. Історія розвитку вчення про характер. Властивості характеру. Структура характеру. Типології характеру. Формування характеру. Чинники його становлення. Акцентуації характеру.

Здібності. Поняття про задатки і здібності. Погляди на природу здібностей. Біологічне та соціальне в здібностях. Умови реалізації задатків у здібності. Види здібностей людини. Структура здібностей. Рівні розвитку і прояву здібностей. Розвиток здібностей.

Основні феномени особистості. Поняття про особистість: особливості тлумачення. Основні положення, які стосуються природи людини. Індивід, індивідуальність, особистість: співвідношення об'єму і змісту наведених понять. Самосвідомість та її місце в структурі особистості. Компоненти самосвідомості. Самооцінка: її види та функції. Рівень домагань та його зв'язок із самооцінкою. Формування та розвиток особистості. Шляхи, умови, фактори особистісного зростання.

Психологічний аналіз діяльності. Поняття про активність. Основні характеристики активності. Діяльність як суттєвий вид активності людини. Відмінність діяльності людини від активності тварин. Структура діяльності. Поняття про мотивацію, мотиви, потреби. Види потреб. Ієрархія потреб та мотивів. Теорії мотивації. Види та форми діяльності. Провідна діяльність та її ознаки. Поняття про знання, вміння та навички. Їх різновиди. Закономірності формування вмінь і навичок. Інтерференція і індукція навичок. Поняття про звички.

Психологія спілкування. Поняття про спілкування як вид діяльності та його характеристика. Функції спілкування. Види спілкування. Засоби спілкування. Роль спілкування в психічному розвитку людини. Форми спілкування та модель розвитку спілкування М.І. Лісіної.

Вікова психологія

Вікова психологія як наука. Об'єкт, предмет та завдання вікової психології. Історичний розвиток та становлення вікової психології. Поняття віку у віковій психології. Хронологічний, психологічний, суб'єктивний вік. Преформований та неформований розвиток. Фізична, когнітивна і психосоціальна області розвитку. Ріст, дозрівання, формування, становлення; онтогенез. Зв'язок вікової психології з іншими науками. Основні розділи вікової психології. Методи дослідження вікової психології.

Рушійні сили, фактори та закономірності розвитку психіки людини. Фактори психічного розвитку. Передумови та умови розвитку психіки. Основні напрямки, які пояснюють віковий психічний розвиток: біологізаторська течія та теорія рекапітуляції, соціологізаторська течія та теорія „чистої” дошки, теорія конвергенції двох факторів. Культурно-історична концепція Л.С.Виготського. Концепції зв'язку навчання і розвитку. Проблема рушійних сил психічного розвитку людини. Закономірності психічного розвитку (за Л.С.Виготським). Роль діяльності і спілкування в психічному розвитку людини. Поняття провідної діяльності. Принцип зв'язку діяльності та розвитку в теорії онтогенезу психіки О.М.Леонтьєва. Спілкування як вид діяльності. Форми спілкування та модель розвитку спілкування М.І. Лісіної.

Стадіальність психічного розвитку. Критерії періодизації вікового розвитку. Концепція рекапітуляції Стенлі Хола. Ранні теорії дозрівання. Теорія дозрівання А. Гезелла. Нормативний підхід Л. Термена. Теорія конвергенції двох факторів В. Штерна. Підходи П.П. Блонського. Загальна характеристика теорій екзогенного напрямку. Теорія научіння Б.Скіннера. Відхід від класичного біхевіоризму. Теорія Р. Сірса. Психоаналітичний напрямок у психології. Періодизація розвитку за З.Фрейдом. Періодизація розвитку за Е.Еріксоном. Когнітивний напрямок у психології. Періодизація психічного розвитку за Л.Колбергом. Періодизація інтелектуального розвитку за Ж.Піаже. Періодизація розвитку особистості за А.В.Петровським. Стадіальність розвитку в теорії Л.С.Виготського. Культурно-історична концепція Л.С.Виготського. Поняття соціальної ситуації розвитку, поняття новоутворення. Стабільні і критичні періоди розвитку. Періодизація психічного розвитку за Д.Б.Ельконіним. Поділ психіки на мотиваційно-потребнісну сферу і сферу операціонально-технічних можливостей. Закон чергування, періодичності різних типів діяльності.

Пренатальний розвиток та народження дитини. Поняття про пренатальний розвиток. Особливості дозрівання майбутньої дитини в пренатальний період. Періоди пренатального розвитку: період зиготи, гермінальний період, фетальний період. Тенденції пренатального розвитку: цефалокаудальна тенденція, проксимодистальна тенденція, “від загального до специфічного”. Критичні періоди пренатального розвитку. Значення критичних періодів у пренатальному розвитку. Фактори, що впливають на пренатальний розвиток. Поняття про тератогени і тератологію. Ускладнення в процесі пренатального розвитку. Психологічний аспект народження. Особливості новонародженості як критичного періоду. Психофізичні особливості новонародженості. Центральне

новоутворення віку. Інші новоутворення новонародженості. «Комплекс поживлення» і його значення.

Психічний розвиток в період немовляти. Соціальна ситуація розвитку на першому році життя. Розвиток моторики і сенсорики дитини в немовлячому віці. Розвиток говоріння й розуміння мови. Розвиток емоційної сфери. Індивідуальні варіанти розвитку. Криза 1 року життя. Основні новоутворення віку.

Психічний розвиток у ранньому віці. Соціальна ситуація розвитку у ранньому дитинстві. Характеристика провідної діяльності в ранньому дитинстві. Мовленнєвий розвиток дитини. Когнітивний розвиток. Розвиток символічної функції свідомості. Початок ігрової діяльності. Емоційний розвиток. Розвиток самосвідомості. Криза трьох років: її феноменологія і причини

Психічний розвиток у дошкільному дитинстві. Передумови та умови розвитку дитини дошкільного віку. Психологічна характеристика та структура гри. Види ігор. Сюжетно-рольова гра як основна форма дитячої самодіяльності та привласнення суспільного досвіду. Спілкування з дорослими й однолітками. Когнітивний розвиток та розвиток мовлення. Розвиток особистості дошкільника. Розвиток самосвідомості. Розвиток емоційної сфери Криза 6-7 років: симптоматика, новоутворення, причини появи, особливості перебігу. Психологічна готовність до школи: особистісна готовність, інтелектуальна готовність.

Психічний розвиток молодшого школяра. Соціальна ситуація розвитку в молодшому шкільному віці: спілкування з вчителем і однолітками. Проблема адаптації дитини до шкільного навчання. Поняття про шкільну дезадаптацію. Формування рефлексивної свідомості в молодшому шкільному віці. Становлення мотивації до навчання і формування навчальної діяльності як провідної. Причини шкільної неуспішності. Структура учбової діяльності. Когнітивний розвиток молодшого школяра. Розвиток мовлення. Особливості розвитку самосвідомості в молодшому шкільному віці. Емоційно-вольова сфера молодших школярів

Психічний розвиток в підлітковому віці. Анатомо-фізіологічна перебудова організму та її вплив на процес психічного розвитку. Криза отрочтва (11–14 років). Феноменологія кризи отрочтва. Соціальна ситуація розвитку в підлітковому віці: стосунки з однолітками та дорослими. Характеристика провідних діяльностей підлітка. Розвиток пізнавальної сфери. Розвиток самосвідомості. Почуття дорослості в підлітків та його види. Становленням «Я»-ідентичності. Розвиток емоційно-вольової сфери. Психосексуальний розвиток. Особистісна нестабільність та основні підліткові проблеми. Акцентуації характеру. Проблема асоціальної поведінки. Психолого-педагогічні фактори виникнення адиктивної поведінки підлітків

Психічний розвиток в період юності. Анатомо-фізіологічний розвиток у юнацькому віці. Соціальна ситуація розвитку в юнацькому віці. Дружба, любов юнаків і дівчат. Характеристика провідної діяльності. Особливості розвитку самосвідомості Особливості емоційного життя. Навчальна діяльність та розумовий розвиток. Особистісний розвиток юнаків. Особистісне і професійне самовизначення в юності. Мотиви вибору професії. Становлення світогляду. Криза 17 років. Феноменологія кризи юності.

Психічний розвиток в період молодості. Молодість – період активного соціального, професійного й індивідуального розвитку. Розвиток особистості в молодості. Вибудовування системи життєвих цінностей і смисложиттєвих орієнтації. Становлення індивідуального життєвого стилю. Соціальна активність у молодості. Любов, шлюб, створення родини. Професійне самовизначення й знаходження нового соціального статусу Характеристика пізнавального розвитку. Криза молодості (27—33 роки) і її психологічна характеристика. Феноменологія і причини кризи молодості.

Психічний розвиток у період зрілості (дорослості). Вікові періоди: рання дорослість, середній вік, пізня дорослість. Загальнопсихологічна характеристика дорослості. Соціальна ситуація розвитку в період дорослості. Характеристика провідної

діяльності. Психофізіологічний та пізнавальний розвиток дорослої людини. Проблема професійної самореалізації. Розвиток особистості та самосвідомості в період дорослості. Цінності віку. Кризи дорослості.

Психічний розвиток у період геронтогенезу. Загальна характеристика періоду старіння й старості. Теорії старіння. Біологічні аспекти геронтогенезу. Соціальна ситуація розвитку. Зміна структури соціальної активності в старості. Проблема самотності. Психологічне переживання старіння й старості. Психологічні типи старості. Зміни у функціонуванні психічних функцій: когнітивних процесів, емоцій, мотивів тощо. Особистісні новоутворення в старості. Мудрість як надбання старості.

Психодіагностика

Історія становлення психодіагностики, сучасний стан та перспективи розвитку.
Психометричні основи психодіагностики. Предмет психодіагностики як наукового знання. Етапи розвитку зарубіжної та вітчизняної психодіагностики. Структура та завдання психодіагностики. Використання практичної психодіагностики в різних сферах соціальної практики. Ситуації психодіагностики. Професійно-етичні принципи в психодіагностиці. Поняття про надійність та валідність. Вплив на точність вимірювання особливостей об'єкту та суб'єкту вимірювання. Психометрика. Вимірювання в психології: пряме й опосередковане; інтроспекція, експеримент, експертна оцінка, тести досягнень. Похибка вимірювання та шляхи її мінімізації. Типи шкал вимірювання (номінальні, порядкові, інтервалів, відношень). Поняття про статистичну та ідеальну норму. Генеральна Валідність: теоретичні та емпіричні підходи. Прогностична валідність. Дискримінантність методу. Надійність вимірювань.

Організація психодіагностичної роботи. Етика психодіагностичного обстеження. Основні принципи психодіагностики. Основні правила використання психодіагностичних методик. Морально-етичні норми при психодіагностуванні. Межі компетенції та вимоги професійної етики психолога. Планування та організація психодіагностичної роботи. Стандартизація умов та процедур психодіагностики. Постановка та операціоналізація завдань психодіагностики. Встановлення контакту з респондентом. Етапи збору, обробки та інтерпретації емпіричних даних за допомогою формалізованих та мало формалізованих методик. Діагноз і прогноз: алгоритми психодіагностичного мислення. Діагностичний висновок, психологічна характеристика тощо. Оформлення звітної документації, ведення архіву (бази даних).

Психодіагностика рис особистості. Поняття про риси особистості як про змінні, що фіксують інтегральну стратегію поведінки людини. Особливості конституційних, індивідних та особистісних рис. Види опитувальників, форми опитувальників і представлення результатів. Достовірність особистісних опитувальників і чинники, що впливають на неї. Фальсифікація та установки на відповіді. Розуміння питань і варіативність відповідей. Узагальнений аналіз чинників, що детермінують відповідь. Особистісні опитувальники і теорії особистості. Робота з тест опитувальником Я. Стреляу, інтерпретація, валідність і надійність отриманих даних. Характеристики опитувальника Г. Айзенка, методики ММРІ, тест опитувальника Г. Шмішека, Басса-Дарки. Робота з методикою — Шкала пошуку відчуттів М. Цуккермана.

Проективні методи дослідження особистості. Принцип проекції особистості. Специфіка проективних методик. Класифікація проективних методик за особливостями вербальних чи невербальних стимулів і реакції респондента. Стимуляція самопрезентації особистості: асоціативний експеримент, метод незакінчених речень, оповідань; метод піктограм. Слабо структуровані стимули: чорнильні плями Роршаха, ТАТ, МАТ, ДАТ, мотиваційний тест Х. Хекхаузена, тест фрустрації С. Розенцвейга, тест «Рука» (Є. Вагнер) тощо. Проективні тести другого покоління (Сонді, Люшера тощо). Аналіз продуктів діяльності з врахуванням механізму проекції. Психографічні методи: графологія, міокінетична психодіагностика Міра Лопеса, малюнкові методики. Довільне та тематичне

малювання. Робота психолога з методиками «Намалюй людину», «Неіснуюча тварина», «Малюнок сім'ї», «Автопортрет» тощо.

Психодіагностика свідомості та самосвідомості. Проблема психодіагностики свідомості. Методи та методики психодіагностики свідомості та самосвідомості особистості. Поняття про когнітивну дифференційованість. Метод Репертуарних решіток Г. Келлі. Робота з опитувальником «Самоставлення особистості» (В.В. Столін, С.Р. Пантілеєв), методикою «Рівень суб'єктивного контролю» (Дж. Роттер) «Хто Я?» (М. Кун, Т. Макпартленд), Шкала самооцінки Ч. Спілбергера та Ю. Ханіна, методика дослідження самооцінки особистості С.А. Будассі.

Дослідження пізнавальних процесів. Пізнавальні процеси (відчуття, сприймання, увага, пам'ять, мислення) та їх експериментальне вивчення. Лабораторний та природний експеримент, апаратні методи, Робота психолога з методиками діагностування особливостей пам'яті (впізнавання фігур, методика визначення короткострокової пам'яті «10 слів» (О.Р. Лурія), «Оперативна пам'ять», «Образна пам'ять» та ін.), уваги («Коректурна проба», «Таблиці Шульте» та ін.), логічного мислення («Прості аналогії», «Складні аналогії», «Порівняння понять», «Числові ряди», «Виключення зайвого»).

Методи дослідження інтелекту. Роботи А. Біне і В. Анрі з вивчення інтелекту, введення поняття «коефіцієнт інтелекту», Біне-Стенфордська шкала та її модифікації. Сучасний стан діагностики інтелекту: теоретичні та практичні проблеми. Тест інтелекту Д. Векслера (вербальні шкали та шкали виконання), показники діагностичної спроможності тесту Д. Векслера. Теоретичні моделі інтелекту 10 (Спірмена, Тернстоуна, Дж. Гілфорда, Дж. Кеттелла та ін.) та тести інтелекту Амтхауера, Равена.

Дослідження загальних здібностей і креативності. Тести діагностики здібностей Г. Айзенка. Тести шкільної зрілості ШТУР тощо. Креативність й інтуїція. Дослідження креативності та розумової обдарованості. Параметричний підхід до дослідження креативності. Тести програми дослідження здібностей (ARP). Оцінка параметрів креативності у тестах Дж. Гілфорда. Теорія креативності Е.П. Торренса. Параметри креативності за Е.П. Торренсом: продуктивність, гнучкість, оригінальність, розробленість.

Діагностика темпераменту. Темперамент та емоційні прояви особистості. Діагностика темпераменту. Опитувальник формально-динамічних властивостей індивідуальності (ОФДВІ) В.М. Русалова; визначення переважаючого типу [темпераменту](#); тест-опитувальник Г. Айзенка для діагностики властивостей і типу темпераменту (EPQ, Форма А); опитувальник «Дослідження [психологічної](#) структури темпераменту» Б.І. Смирнова; властивості і формула темпераменту; Опитувальник Х. Шмішека «Діагностика типів акцентуації рис [характеру](#) і [темпераменту](#) за К. Леонгардом.

Діагностика емоційних станів особистості. Діагностика емоційних станів особистості. Методика Спілберга (діагностика ситуативної та особистісної тривожності). Методика Філіпса «Діагностика шкільної тривожності». Опитувальник САН. Діагностика емпатійності (М.Ю. Юсупов «Діагностика емпатії»). Діагностика стресових станів. Види стресів, динаміка стресового стану, індивідуальний сценарій стресової поведінки.

Соціально-психологічне вивчення колективів. Психолого-педагогічна психодіагностика. Особливості ставлення особистості до інших. Типи ставлень до оточуючих. Методика діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі. діагностика індивідуально-особистісних властивостей особистості, що впливають на її ставлення до інших людей. Соціометрія Дж. Морено. Референтометрія. Діагностика рівня розвитку групи як колективу. Вивчення ціннісно-орієнтованої єдності. Діагностика соціально-психологічного клімату групи. Методика вивчення привабливості роботи як показника соціально-психологічного клімату.

Соціальна психологія

Методологічні основи соціальної психології. Предмет соціальної психології, відсутність його єдиного трактування. Принципи соціальної психології. Основні вимоги до наукового дослідження в соціальній психології. Методи спостереження, експерименту, соціометрії, полярних профілів, анкети, інтерв'ю, метод компетентних суддів (рейтингу). Тестування в соціально-психологічних дослідженнях.

Необіхевіоризм в сучасній соціальній психології. Психоаналітична інтерпретація соціально-психологічних феноменів. Інтераціоналізм в соціальній психології. Когнітивізм як домінуюча орієнтація в сучасній соціальній психології. Теорія когнітивного дисонансу Л. Фестінгера. Соціометрія як напрям і метод соціальної психології. Гуманістична теорія К. Роджерса, А. Маслоу і психологія самоактуалізації.

Соціальна психологія малої групи. Дефініції малої групи. Класифікація малих груп: офіційні, неофіційні, референтні, первинні і вторинні. Структурні характеристики малих груп та їх вимірювання. Поняття групової динаміки: дослідження групової динаміки К. Левінім. Процеси і механізми групової динаміки. Поняття соціально-психологічного клімату, згуртованості, сумісності, групових конфліктів. Групові норми і нормативна поведінка. Конформність у малих групах. Основні теоретичні підходи до вивчення соціально-психологічної природи лідерства. Стиль лідерства і керівництва як предмет експериментального вивчення в школі "групової динаміки" К. Левіна і в сучасній соціальній психології. Визначення і ознаки колективу. Розвиток колективу. Соціальні норми в колективах. Соціальний контроль. Класифікація колективів (А.В. Петровський, Уманський), стосунки в ньому.

Соціальна психологія особистості. Поняття соціалізації. Підходи до визначення основних етапів соціалізації. Загальна характеристика механізмів соціалізації. Інститути соціалізації. Статус і роль особистості. Статус як соціальний прогрес. Особистість та роль. Роль і норма. Типи ролей, їхня структура. Рольові конфлікти і фрустрації. Цінності як компоненти соціально-психологічного ладу особистості. Норми. Їх класифікація і структурні компоненти. Форми соціальної поведінки: просоціальна, асоціальна та антисоціальна. Теорія авторитарної особистості (Т. Адорно). Авторитарна та новаторська особистість. Поняття соціальної настанови. Структура соціальної настанови. Когнітивний, емоційний і практичний елементи ставлення. Функції аттитюдів в регуляції соціальної поведінки особистості. Соціальний стереотип. Його види і функції.

Соціальна психологія спілкування. Розуміння феномену спілкування його характеристики: зміст, мета засоби. Типи спілкування: монологічне (директивне та маніпулятивне) і діалогічне. Рівні спілкування: фатичний, інформаційний, інтимно-особистісний. Головні компоненти спілкування (комунікація, інтеракція, перцепція).

Соціальна перцепція – поняття, основні проблеми. Людина як об'єкт та суб'єкт сприймання. Роль соціальних чинників у сприйманні та розумінні людини людиною. Механізми соціальної перцепції: ідентифікація, емпатія, рефлексія, децентрація, каузальна атрибуція. Поняття комунікації, її місце в процесі спілкування. Структура комунікативного акту. Основні види невербальної комунікації: оптико-кінетична система знаків (жести, міміка, пантоміміка), кінесика, паралінгвістична та екстралінгвістична система знаків, візуальний контакт, особливості звучання голосу – просодика. Ознаки неправдивих комунікацій: вербальна та невербальні.

Соціальна психологія великих груп і масових соціальних процесів. Засоби масової комунікації. Мета, засоби, функції. Ефективність масової комунікації. Характеристики комунікатора. Модель Лассуела. Дослідження великих груп у соціальній психології. "Психологія мас" у психологічних концепціях Г. Тарда і Г. Лебона. Класифікація великих соціальних груп. Масові рухи, їх види і функції. Проблеми керування масовими явищами психіки. Поняття, види, методи дослідження натовпу. Його структурні характеристики. Особливості психічних процесів в натовпі. Правила поведінки в натовпі. Паніка, динаміка панічної поведінки. Чинники попередження паніки. Агресивна поведінка натовпу.

Механізми масового впливу: навіювання, зараження, наслідування. Соціально-психологічні механізми моди. Чутки і плітки як форма стихійної передачі інформації, їх типологія. Засоби боротьби з чутками.

Основи консультування

Організація консультативного процесу. Психологічне консультування як різновид психологічної допомоги. Мета психологічного консультування: перебудова, зміна процесу індивідуального становлення, особливостей спілкування, самосприйняття або особистісної позиції у взаємодії індивіду з іншими людьми і з миром в цілому. Види психологічного консультування, їхня класифікація. Психологічно орієнтовані психотерапевтичні напрямки, методи яких застосовуються у ПК: глибинна психологія, біхевіоральна психотерапія, гуманістичний напрямок, проблемно-орієнтована психотерапія. Вибір місця для розміщення психологічної консультації. Підбір кадрів для роботи в психологічній консультації. Оптимальний режим роботи психологічної консультації для її відвідувачів (клієнтів).

Структура консультативної ситуації: проблема клієнта, проблема консультанта, процес вирішення психологічної проблеми клієнта. Професійні навички психолога-консультанта. Особистісні характеристики психолога-консультанта. Типи клієнтів. Психологічний запит як форма репрезентації психологічної проблеми клієнта. Типи запитів. Види діагностичних задач в залежності від характеру запитів: соціальні задачі, етичні задачі, моральні задачі, психологічні задачі. Скарга клієнта. Локус скарги: суб'єктивний, об'єктивний. Самодіагноз клієнта та його типи. Критерії оцінки результатів психологічного консультування. Можливі результати психологічного консультування: позитивні, негативні, невизначені, відстрочені.

Етапи рішення консультативної задачі. Перший підготовчий етап психологічного консультування, його особливості. Специфіка другого настроювального етапу психологічного консультування. Третій діагностичний етап психологічного консультування. Четвертий заключний етап психологічного консультування. П'ятий контрольний етап психологічного консультування. Час, необхідний для проведення кожного з етапів консультування.

Техніка психологічного консультування. Зміст та мета прийомного інтерв'ю. Визначення, оцінка і вивчення основних проблем і задач клієнта. Біографічна інформація і особиста історія клієнта. Прийоми, за допомогою яких можна заспокоїти клієнта на початку розмови з ним. Поняття про техніку і технічні прийоми психологічного консультування. Прийоми психологічної вербальної підтримки клієнта. Прийом «зеркалізації», його суть і умови правильного застосування. Прийом «перифраза»: де, як і коли його доцільно використовувати. Прийом «узагальнення»: у яких випадках психологічного консультування до нього розумно звертатися. Прийом «емоційна підтримка клієнта»: у чому він виражається і коли застосовується. «Використання консультантом мови клієнта».

Індивідуальний стиль психологічного консультування. Класифікація стилів консультування (Е. Nevis). Провокуючий стиль. Заохочувальний стиль. Дослідження індивідуального стилю. Блоки креативності. Основні погляди Дж. Зінкера на поняття «блоки креативності». Типові помилки процесу консультування.

Напрямки консультативної роботи. Рекомендації по психологічному консультуванню, пов'язаного з розвитком особистості клієнта. Алгоритм роботи по комунікативному і соціально-перцептивному психологічному консультуванню. Практичні рекомендації по проблемам саморегуляції в ділових стосунках. Сутність роботи консультанта по проблемам міжособистісного консультування. Криза і основи кризового втручання. Особливості психологічного консультування в ситуаціях залежності клієнтів і їх близьких. Консультування клієнтів, що мають психосоматичні проблеми.

Математичні методи в психології

Характеристика психологічних вимірювань в статистиці. Гіпотези наукові та статистичні. Ідея перевірки статистичної гіпотези. Попередні умови для проведення статистичного тесту: типи статистичних шкал. Нормальний розподіл як стандарт. Перевірка нормальності розподілу. Характеристики нормального розподілу: мода, медіана, середнє арифметичне, дисперсія, стандартне відхилення. Нульова та альтернативна гіпотези. Рівень статистичної значущості. Перевірка гіпотез за допомогою статистичних критеріїв.

Головні статистичні критерії. Аналіз класифікації: порівняння емпіричного та теоретичного розподілу. Дві градації: біноміальний критерій. Критерій узгодженості χ^2 . Таблиці спряженості.

Параметричні методи порівняння двох вибірок: порівняння дисперсій. Критерій *t*-Стьюдента для однієї вибірки. Критерій *t*-Стьюдента для незалежних вибірок. Критерій *t*-Стьюдента для залежних вибірок.

Непараметричні методи порівняння вибірок: порівняння двох незалежних вибірок (критерій *U*-Манна-Уїтні), порівняння двох залежних вибірок (критерій *T*-Вілкоксона), порівняння більше двох незалежних вибірок (критерій *H*-Краскала-Уоллеса), порівняння більше двох залежних вибірок (критерій χ^2 -Фрідмана)

Кореляційний аналіз: поняття кореляції, часткова кореляція, види коефіцієнтів кореляції (*r*-Пірсона, *r*-Спірмена, *t*-Кендалла). Величина кореляції та сила зв'язку. Діаграма розсіювання. Перевірка гіпотез про відмінність кореляцій: порівняння кореляцій для незалежних вибірок, порівняння кореляцій для залежних вибірок. Кореляція рангових змінних. Аналіз кореляційних матриць.

Дисперсійний аналіз ANOVA: призначення та загальне поняття ANOVA, одно факторний ANOVA, численні порівняння в ANOVA, багатфакторний ANOVA, багатовимірний MANOVA.

Регресійний аналіз: поняття регресійного аналізу. Лінійна регресія. Рівняння регресії. Коефіцієнт регресії. Визначення параметрів лінійної регресії. Множинна регресія: лінійна і нелінійна. Оцінка достовірності показників регресії. Приклади використання у психології: пошук чинників.

Факторний аналіз: математико-статистичні ідеї методу, аналіз головних компонент, проблема числа факторів, методи факторного аналізу, проблема обернення та інтерпретації, проблема оцінки значень факторів. Експлораторний і конфірмаційний факторний аналіз. Послідовність факторного аналізу, обробка даних на комп'ютері. Приклади використання в психології: теорія особистості Кеттела, перевірка текстів на внутрішню валідність.

Кластерний аналіз: призначення та методи кластерного аналізу. Порівняння кластерного та факторного аналізу. Кластерний аналіз кореляцій. Послідовність кластерного аналізу, обробка даних на комп'ютері.

Багатовимірне шкалювання: відмінність від факторного аналізу. Міра близькості. Оцінка відмінностей. Виразування розмірності. Інтерпретація. Приклади використання: аналіз ціннісних орієнтацій, аналіз часових структур.

Соціологія

Предмет і об'єкт соціологічної науки. Місце соціології в системі гуманітарної освіти України. Зростання ролі соціологічних знань у сучасному світі. Предмет і об'єкт пізнання соціології. Поняття соціального. Відмінність соціології від інших наук про суспільство. Структура соціології: загальна соціологічна теорія, спеціальні соціологічні теорії, соціологічні дослідження. Функції соціології. Методи соціологічного пізнання (аналіз документів, спостереження, опитування, соціальний експеримент).

Основні етапи і тенденції розвитку соціологічної думки. Соціальні умови виникнення соціології. Становлення соціології як самостійної науки (XIX – поч. XX ст.).

О.Конт – засновник науки. Класичний період у розвитку соціології. Історія вітчизняної соціологічної думки. Сучасні напрямки соціології.

Соціальні інститути і спільноти. Суспільство як цілісна соціальна система. Основні формальні інститути: економічні, політичні, соціальні, духовні. Неформальні соціальні інститути та їх роль в житті суспільства. Класифікація соціальних спільнот. Значення соціальних інститутів та спільнот в житті суспільства.

Соціальні процеси, види і шляхи їх пізнання. Соціальні процеси – джерела соціальних змін. Класифікація основних соціальних процесів: кооперації, конкуренції, пристосовництва, конфлікту, асиміляції. Соціальна мобільність (горизонтальна і вертикальна) як спосіб існування індивідів та соціальних груп.

Соціальна структура суспільства і тенденції її розвитку. Поняття соціальної структури суспільства. Основні види соціальної структури: соціально-класова, соціально-територіальна, етносоціальна, демографічна та інші. Теорія соціальної стратифікації та соціальної мобільності. Соціальний статус, соціальний престиж. Поява нових соціальних верств і груп. Маргінальні процеси в суспільстві.

Соціологія особистості. Поняття особистості в соціології, значення біологічних та психологічних чинників у формуванні індивідуального складу особистості. Фактори формування особистості. Поняття соціалізації, інститути соціалізації людини в сучасному суспільстві. Соціальна структура особистості. Діяльність і поведінка особистостей як соціологічні поняття. Потреби, інтереси, цінності, настанови.

Соціологія конфлікту. Конфлікт як соціологічна категорія. Причини та суб'єкти соціальних конфліктів. Концепції соціального конфлікту. Соціальні конфлікти в сучасному суспільстві. Етнічні і національні конфлікти: головні причини і стадії розвитку.

Соціологія девіантної поведінки. Проблема девіантної поведінки. Сутність девіації. Фактори, що спричиняють девіацію. Теорії девіації. Соціологічні пояснення походження девіації. Класифікація девіантних вчинків. Соціальні відхилення як дослідницька проблема. Девіантна поведінка в середовищі засуджених. Виявлення причин девіації, їх форм і наслідків.

Соціологія молоді. Молодь як соціологічна категорія. Головні аспекти соціології молоді: формування цінностей, моральних, політичних, професійних та естетичних інтересів, позицій, механізми формування свідомості молоді. Основні категорії соціології молоді. Вікова періодизація молоді та дискусії навколо неї. Проблеми молоді в Україні, їх вирішення та напрями державної молодіжної політики.

Соціологія шлюбу і сім'ї. Визначення сім'ї та шлюбу. Історичні типи і форми сімейно-шлюбних відносин. Основні категорії: структура сім'ї, умови життя, соціальні функції. Особливості розвитку сімейно-шлюбних стосунків у сучасних умовах. Основні тенденції розвитку сім'ї як малої соціальної спільноти.

Соціологія освіти. Предмет соціології освіти. Система освіти як соціальний інститут. Функції освіти. Роль освіти в соціалізації особистості. Загальна і професійна освіта. Освіта як засіб розвитку людини і підготовки до активної соціальної діяльності. Основні напрямки гуманізації системи освіти та виховання.

Соціологія культури. Культура як соціальний феномен і складова соціологічного знання. Місце та роль культури у взаємодії систем суспільства, а також взаємодії особистості, спільноти і суспільства. Основні категорії соціології культури. Функції культури.

Соціологія політики. Політичне життя як складова суспільного життя. Взаємодія соціальних спільнот, політичних інститутів і громадян з приводу влади. Завдання соціології політики.

Соціологія громадської думки. Громадська думка як об'єкт соціологічного дослідження. Поняття громадської думки. Громадська думка як специфічний прояв

свідомості і поведінки людей, її відмінність від оцінювального судження, знання, переконання, настрою. Функції громадської думки.

Конкретно-соціологічне дослідження. Соціологічні дослідження і суспільна практика. Поняття конкретно-соціологічних досліджень: розвідувальне, опитувальне, аналітичне. Основні етапи і процедури дослідження. Програма як виклад і обґрунтування методологічних, методичних і процедурних основ дослідження. Загальні вимоги до програм. Методологічний розділ програми. Визначення предмета і об'єкта дослідження. Визначення мети, завдання. Формулювання гіпотези у соціологічному дослідженні.

Методи збирання даних у соціологічних дослідженнях. Загальна характеристика і класифікація методів збору первинної інформації. Опитування як метод збору соціологічної інформації. Специфіка анкетування у соціологічному дослідженні. Типи питань і особливості їх використання. Правила побудови опитувальника. Співвідношення усних та письмових досліджень у опитуванні. Аналіз документів. Поняття документа в соціології. Класифікація документів. Методи аналізу документів.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Загальна психологія

1. Варій М. Й. Загальна психологія. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 968 с.
2. Загальна психологія: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / С.Д. Максименко. Вінниця: Нова Книга, 2004. 704 с.
3. М'ясоїд П.А. Загальна психологія. Навчальний посібник. Київ: Вища школа, 2005. 276с.
4. Павелків Р. В. Загальна психологія. Київ, 2009. 576 с.
5. Психологія / За ред. Ю.Л. Трофімова. Київ: Либідь, 1999. 558 с.

Вікова психологія

1. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія. Київ: Академвидав, 2008.
2. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія. 2-е вид. Київ: Академвидав, 2009.
3. Швалб Ю.М., Муханова И.Ф. Возрастная психология. Донецк: Норд-пресс, 2005. 305с.

Психодіагностика

1. Бурлачук Л. Ф. Психодіагностика: Учебник для вузов. Санкт-Петербург: Питер. 2006. 351 с.
2. Галян І. М. Психодіагностика: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2009. 463 с.
3. Скребец В.А. Психологическая диагностика: учеб. пособие. Київ: МАУП, 1999. 120 с.

Соціальна психологія

1. Корнєв М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія. Київ., 1995.
2. Майерс Д. Социальная психология. СПб., 1998.
3. Москаленко В.В. Соціальна психологія: підр. Київ: Центр навч. л-ри, 2005.
4. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія. Київ: Либідь, 2006.
5. Основи соціальної психології: навч. пос. / О.А. Донченко, М.М. Слюсаревський, В.О. Татенко, Т.М. Титаренко, Н.В. Хазратова та ін.; За ред. М.М. Слюсаревського. К.: Міленіум, 2008. 495 с.

Математичні методи в психології

1. Горкавий В.К., Ярова В. В. Математична статистика: навчальний посібник. Київ, 2004. 215 с.
2. Калжанов М.У. Математические методы в психологии: учебное пособие. Костанай: Изд-во КГПИ, 2016. 101 с.
3. Колесников О. В. Основи наукових досліджень. навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 144 с.
4. Руденко В.М., Руденко Н.М. Математичні методи в психології. Київ: Академвидав, 2009. 384 с.

Соціологія

1. Словник соціологічних і політологічних термінів / уклад. В. І. Астахова [та ін.]. Київ: Вища шк., 1993. 140 с.

2. Білоус В.С. Соціологія у визначеннях, поясненнях, схемах, таблицях. Навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2002. 140 с.
3. Біленький Є.А., Козловець М.А. Словник соціологічних термінів і понять. Київ: Кондор, 2006. 372 с.
4. Соціологія: Підручник / За ред. докт. соціол. наук, проф. В.М. Пічі. Львів: «Магнолія 2006», 2009. 293 с.
5. Сірій Є. В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: Навч. Посібник. Київ: Атіка, 2004. 480 с.
6. Соціологія: Підручник / За ред. В. Г. Городяненка. Київ: ВЦ «Академія», 2003. 544 с.
7. Черниш Н. Соціологія. Курс лекцій. Львів: Кальварія, 2003. 544 с.
8. Юрій М. Ф. Соціологія : підручник. Київ : Кондор, 2009. 287 с.
9. Головатий М. Ф. Соціологія молоді: Курс лекцій. Київ: МАУП, 2006. 304 с.
10. Демків О. Б. Соціологія права і дев'яятої поведінки. Навч. посіб. Львів: ВЦ ЛНУ, 2007. 124 с.
11. Коваліско Н. В. Основи соціальної стратифікації: Навч. посіб. Львів: Магнолія, 2007. 328 с.
12. Лапан Т. Д. Історія соціології; Навч. посіб. Львів: ВЦ ЛНУ, 2007. Ч. 1. 236 с.
13. Огаренко В. М., Малахова Ж. Д. Соціологія малих груп: Підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2007. 292 с.
14. Юрій М. Ф. Соціологія культури. Київ: Кондор, 2006. 304 с.
15. Швидка Л.Г. Соціологія молоді. Київ: Прогрес, 2012. 148 с.